

Beknopt verslag van de bijeenkomst in het kader van Europa een stap verder op 16 juni 2008, gehouden in de Remonstrantse kerk in Groningen

Aanvang 19.00 uur

Voorzitter: de heer Waalkens

Moderator: de heer Doesburg

Verder zijn aanwezig de leden van de vaste commissie voor Europese Zaken: Blom (PvdA), Van Bommel (SP), Ten Broeke (VVD), Ormel (CDA), De Roon (PVV) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie),

en ongeveer honderd belangstellenden.

Agenda

Opening

I. Debat - Iers nee & Verdrag van Lissabon

II. Verantwoording - Terugblik op inspraakbijeenkomst

III. Inspraak - Toekomst EU

Slotwoord

Opening

De **voorzitter** opent de bijeenkomst en heet de aanwezigen welkom. Hij herinnert eraan dat vorig jaar in de aanloop naar het politieke debat over het Verdrag van Lissabon (VvL) in vier steden publieksbijeenkomsten zijn georganiseerd met de leden van de vaste commissie voor Europese Zaken. Daar kon het publiek zijn boodschap aan de Kamerleden doorgeven over de vraag hoe het verder moest met Europa. Op 5 juni jongstleden heeft de Tweede Kamer de Goedkeuringswet voor het VvL aangenomen. Nu bezoekt de commissie dezelfde vier steden opnieuw om verantwoording af te leggen. Groningen is als eerste aan de beurt.

Alle 27 lidstaten moeten het VvL ratificeren. Na het Ierse nee is het dus opnieuw de vraag hoe men verder moet met Europa. Ook daarover zal het debat vanavond gaan. Het vindt plaats onder leiding van de moderator Doesburg.

De heer **Doesburg** geeft uitleg over de gang van zaken vanavond. Het debat zal in vier blokken plaatsvinden. Allereerst komt het nee van Ierland aan de orde. Vervolgens komen verleden, heden en toekomst van EU-verdragswijziging aan bod. Dit debat geldt als een officiële bijeenkomst van de Kamer. Leden mogen elkaar met enkele korte vragen interrumperen. Een griffiemedewerker bewaakt de spreektijden. Na afloop is er nog gelegenheid om informeel met de Kamerleden van gedachten te wisselen.

Hij vraagt de Kamerleden of zij voor of tegen het VvL hebben gestemd. De uitslag: Ten Broeke (VVD), Ormel (CDA), Blom (PvdA) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (CU) voor, Van Bommel (SP) en De Roon (PVV) tegen.

I. De Ierse afwijzing van het Verdrag van Lissabon

Analyse, hoe verder, het instrument referendum

De heer **Ten Broeke** (VVD) antwoordt dat de peilingen al aangaven dat het die kant zou kunnen opgaan. Toch had hij op een licht ja gehoopt. Het werd helaas een duidelijk nee, met een hogere opkomst dan verwacht. Het is aan de Ieren zelf om te duiden waarom dit zo is gebeurd. Nederland heeft dat ook zelf gedaan. De politiek heeft er veel energie in gestoken om erachter te komen waarom de Nederlanders tijdens het referendum in 2005 nee hebben gezegd tegen de Europese grondwet. Een onderdeel daarvan was de rondgang vorig jaar langs vier steden. Over het waarom van de Ierse afwijzing van het VvL doen allerlei lezingen de ronde. Het zou gaan om de soevereiniteit of om de angst dat Ierland bij een defensieoperatie namens de EU zou worden betrokken. Ook zouden debatten over euthanasie en abortus, die niets te maken hebben met het VvL, een rol hebben gespeeld. Gevraagd naar zijn eigen mening herhaalt hij dat het buitengewoon belangrijk is dat de Ieren met hun eigen interpretatie komen. Wel moet Europa bekijken hoe het Ierland tegemoet kan komen. Het verdrag krijgt pas geldigheid na ratificatie door alle lidstaten. In deze vorm kan het dus niet in werking treden.

De heer **De Roon** (PVV) bevestigt dat zijn fractie blij is met de Ierse uitslag. Deze maakt het voor Europa mogelijk een stap verder te zetten. Er moet een serieus en grondig debat komen over wat de burger wil met Europa. Regeringsleiders en parlementen mogen niet meer over de hoofden van burgers heen beslissen. Over zo'n belangrijke stap als het VvL zou in ieder land een referendum moeten worden gehouden. Deze situatie biedt kansen om de discussie weer open te gooien. De PVV zal daar keihard voor vechten.

Het instrument referendum is voor de burgers het ultieme middel om zelf een mening te geven in plaats van zich bij de neus te laten nemen door regeringsleiders. Met de bewering dat slechts 1% van de Europese bevolking nu heeft besloten voor heel Europa wordt miskend dat Ierland een zelfstandige en onafhankelijke natie is. De afspraak luidt immers dat alle 27 lidstaten moeten instemmen met het verdrag. Het is volkomen ten onrechte dat men de Ieren nu het verwijt maakt dat zij altijd hebben geprofiteerd van de EU.

De heer **Ormel** (CDA) vindt niet dat de Ieren zich ondankbaar hebben getoond. Het nee van de Ieren heeft volgens hem te maken met een identiteitscrisis. Je Europeaan voelen staat nog ver van ieders bed, ook in Ierland. Het CDA is in principe tegen het instrument referendum. In een representatieve democratie, geef je je vertrouwen aan de volksvertegenwoordigers die je kiest en reken je hen af op het resultaat.

Op dit moment overleggen de ministers van Buitenlandse Zaken en aan het eind van de week overleggen de regeringsleiders. Met het tekenen van het VvL is een fase van ratificatie ingezet die moet worden afgemaakt.

De heer **Blom** (PvdA) heeft het Ierse nee niet zien aankomen. Het is sowieso moeilijk het positieve van het VvL over het voetlicht te brengen. Het bevat stappen die heel belangrijk zijn voor Europa en voor Nederland. Daarom is het jammer dat daarmee nu moet worden gewacht. Hoe lang is niet te voorspellen. Het verdrag wordt pas van kracht als alle 27 leden het met elkaar eens zijn. Gevraagd naar een Europa van twee snelheden, antwoordt hij dat daarover moet worden nagedacht, maar dat niet tijdens de wedstrijd de spelregels kunnen worden veranderd. De enige manier om het verdrag in werking te laten treden is door de Ieren op een ander idee te laten komen.

De regering heeft afgewogen of dit verdrag referendabel is en heeft negatief geconcludeerd. Ook het partijcongres van de PvdA heeft uitgesproken dat dit niet het geval was. Het VvL is een normaal verdrag, vergelijkbaar met de verdragen van Nice, Amsterdam of Rome. De heer Blom is niet tegen referenda. Er is een voorstel in de maak van zijn partijgenoot Kalma om het referendum in de wet op te nemen.

De heer **Van Bommel** (SP) zegt dat de uitslag voor hem niet als een verrassing kwam. Op uitnodiging van de Ierse zusterpartij van de SP en van maatschappelijke organisaties heeft hij Ierland enkele malen bezocht om daar de campagne te ondersteunen. Daar merkte hij dat de stemming van de bevolking, zeker op het platteland, was omgeslagen naar een nee. De Ieren zijn heel bang hun neutraliteit te verliezen. Het VvL bevat namelijk een solidariteitsclausule met een

bijstandsverplichting in geval van oorlog of een terroristische aanval. Verder zijn de Ieren als bewoners van een klein land bang dat aan hun positie zal worden getornd bij een overdracht van bevoegdheden en het opgeven van vetorechten. Het verdrag is juist voor kleine landen heel ongunstig. Nederland heeft als NAVO-lid die bijstandsverplichting al, maar het laatste argument geldt ook voor ons.

Ook hij meent dat men met dit verdrag niet verder kan. Het ratificatieproces in Nederland moet daarom worden stopgezet. Premier Balkenende zou moeten zeggen dat het VvL dood is, net zoals hij dit na het referendum over de Europese grondwet zei.

Na de Franse referendumuitslag heeft de SP geconcludeerd dat het grondwettelijk verdrag niet meer in werking kon treden. Hij meent dat het Nederlanders heeft geholpen een uitspraak te doen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) is heel benieuwd naar de analyse van Ierland zelf over het Ierse nee. Zij verwacht dat die kenbaar zal worden gemaakt aan de andere Europese lidstaten en zal worden besproken op de komende top van regeringsleiders. Zij is benieuwd wat het verdrag aan mogelijkheden biedt om aan het "nee" tegemoet te komen, maar de volgende stappen zijn aan Ierland zelf en aan de Europese politiek.

Zij vindt het ook aan Ierland zelf hoe het met de eigen instrumenten omgaat. Zij vindt het nadeel van een referendum dat men ja of nee kan zeggen, maar dat niet duidelijk wordt wat er achter een keuze zit. De Ierse regering heeft nu te maken met een uitspraak van de bevolking waarvan zij de betekenis nog moet onderzoeken. Zij is voorstander van een correctief referendum, met goede spelregels en verankerd in de Grondwet.

De heer **Ormel** (CDA) stelt dat men niet te veel moet analyseren over de Ierse afwijzing. Dat moeten de Ieren zelf doen. Wel moet men hier nadenken over de praktische consequenties. Het VvL zou per 1 januari 2009 in werking treden. In juni 2009 zijn er Europese verkiezingen. In het verdrag waren zaken geregeld als de grootte van het Europese Parlement en de Europese Commissie en de invloed van de nationale parlementen. Dat staat nu op losse schroeven. Hij roept zijn collega's op om erover na te denken hoe men hiermee moet omgaan. Daarmee kan men niet tot 1 januari wachten.

De heer **Van Bommel** (SP) meent dat het VvL niet per 1 januari 2009 door kan gaan. De spelregels vereisen nu eenmaal dat men niet kan doorgaan met dit verdrag.

De heer **Ormel** (CDA) reageert dat dan het Verdrag van Nice geldig blijft. Daarin staat dat de Commissie kleiner moet worden. Volgens het VvL zal dat pas in 2014 gebeuren. Ook stelt het Verdrag van Nice geen maximum aan het aantal Europese parlementsleden voor de grote landen. Resultaat is meer invloed van de grote landen ten opzichte van de kleine landen. De laatste mogen volgens het VvL minimaal zes zetels hebben. Europa wordt dus minder democratisch.

De heer **Van Bommel** (SP) beaamt dit, maar deze uitspraak is nu eenmaal een gegeven. Hij stelt voor om een nieuw verdrag op te stellen waarin deze positieve zaken zijn opgenomen.

De heer **Blom** (PvdA) is het niet met de heer Van Bommel eens dat het VvL dood is. Het ligt volgens hem wel in coma. Zolang er geen nieuw verdrag is, geldt het Verdrag van Nice. In de politiek gaan zaken langzaam, dus hij gaat ervan uit dat dit verdrag ook per 1 januari 2009 nog zal gelden. Dit betekent: geen institutionele wijzigingen, geen democratischer Europa, niet meer macht voor het Europees Parlement, geen grotere invloed van de nationale parlementen en een slechtere aanpak van klimaat-, energie-, milieu- en asielbeleid en terrorisme.

De heer **De Roon** (PWW) spreekt van een impasse. Dit komt doordat de EU een unie is van politieke en maatschappelijke elites. De gewone burgers zien af en toe iets leuks langskomen en vaak iets wat zij niet leuk vinden, maar hebben geen band met Europa. Zolang dat zo blijft, wordt een nieuw verdrag, zoals het VvL, bedacht door mensen uit de elites. Als het daarna nog even aan bevolkingen wordt voorgelegd, ontstaan de verrassingen. Dit zal zo blijven zolang de band tussen burgers en Europa niet wordt hersteld.

De heer **Ten Broeke** (VVD) geeft hem gelijk dat Europa een eliteproject is. Zo is het begonnen, maar wel met de goede intentie om het voor elke burger in de Unie beter te maken. Dit is evident gelukt, maar het leeft niet in de harten van mensen. Het is een illusie om te verwachten dat men verliefd wordt op de EU. In 2005 hebben politici dit hardhandig moeten merken. Vervolgens hebben zij geprobeerd om anders met de EU om te gaan. Deze bijeenkomst is daarvan een voorbeeld.

De heer Van Bommel heeft zich ingespannen om een referendum te organiseren over het VvL, hoewel daarvoor in de Tweede Kamer geen meerderheid bestond. Toch vonden parlementariërs het van eminent belang dat hij zijn volledige rechten als volksvertegenwoordiger kon uitoefenen en is er tot twee uur 's nachts in de Tweede Kamer gedebatteerd over een referendum dat er niet zou komen. De heer Van Bommel moet echter ook erkennen dat landen het recht hebben zich uit te

spreken. Het is daarom een slechte zaak hun de ratificatie te ontnemen, ook al kan het verdrag niet worden uitgevoerd.

De heer **Van Bommel** (SP) acht het aan landen zelf om te bepalen of zij willen doorgaan met ratificeren. Hij vindt het echter zinloos om ermee door te gaan nu het verdrag dood is.

De heer **Ten Broeke** (VVD) reageert dat het verdrag wellicht een aanpassing zal moeten ondergaan en misschien zelfs dood is. Maar de essentie van de Unie is dat iedereen het recht heeft en neemt om zich uit te spreken. De mening van heel Europa is nodig.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vindt het belangrijk dat duidelijk wordt waar Nederland staat en dat de Eerste Kamer zich dus over het verdrag uitspreekt. In de voorbereiding op het opstellen van het VvL is het elitaire karakter van Europa flink afgenomen. In de discussies, ook hier in Groningen, zijn concrete aanbevelingen gedaan die in het verdrag zijn terug te vinden.

De heer **Blom** (PvdA) stoort zich aan de uitspraak van de heer De Roon over Europa als eliteproject. Kennelijk behoren de Kamerleden ook tot die elite. Het VvL is opgesteld door mensen die er goed over hebben nagedacht. Als iets wat goed is alleen maar door de elite wordt bedacht, is de Van Dobben-kroket ook door de elite bedacht. Dat is de verkeerde discussie. Het Nederlandse parlement is de afgelopen twee jaren voortdurend betrokken geweest bij de teksten van het VvL. Geen parlement heeft zo veel inspraak gehad bij de onderhandelingen. Het parlement vertegenwoordigt de kiezers niet op een elitaire manier. Je kunt dus niet zeggen dat Europa een eliteproject is, zeker niet als je onderdeel van de elite bent.

De heer **De Roon** (PVV) herkent zich niet als deel van de elite, maar vindt dat de heer Blom en mevrouw Wiegman-van Meppelen Scheppink daarvan wel deel uitmaken. In 2005 is afgesproken dat er een nationaal debat zou worden gehouden over hoe het verder moest met Europa. Dat proces is weer heel snel de nek omgedraaid en de Partij van de Arbeid heeft daarin een hoofdrol gespeeld. Die heeft voor de elite bewaard wat er vervolgens moest gebeuren.

Inspreker was vorig jaar ook bij dit debat aanwezig. Zijn inschatting was dat de regeringspartijen daarna zouden zeggen dat zij geen referendum hoefden te houden omdat zij de bevolking hadden gehoord. Helaas heeft hij gelijk gekregen. Het VvL voelt voor hem wel als een eliteproject. Hoewel hij volgens de definitie van de heer

Blom misschien zelf tot de elite behoort, kan hij er geen wijs uit worden. Hij had gehoopt op een leesbare uitleg. Verder neemt hij het de PvdA kwalijk dat die over dit verdrag geen referendum wenste. De partij heeft zo de kans laten liggen om de voordelen van de EU uit te leggen. Gevolg: allerlei mensen die inspelen op angst krijgen meer kans dan nodig.

Inspreker wijst er op dat de grote politicologen Schumpeter en Popper zich reeds rekenschap hebben gegeven van het referendum. Popper vroeg of het acceptabel was als de democratie bij referendum zou worden afgeschaft en Schumpeter stelde de vraag of het acceptabel was als per referendum zou worden besloten joden te vervolgen en politieke gevangenen op te ruimen. Natuurlijk zou dat niet worden geaccepteerd. Democratie is meer dan alleen een methode om besluiten te nemen. Het gaat om de inhoud en dan pas komt de besluitvormingsmethode. Het gaat erom met elkaar vast te stellen wat wenselijk is.

Hij geeft de heer De Roon gelijk dat er geen band bestaat tussen de EU en de burgers. Dat blijkt uit alle onderzoeken, maar dat kan ook niet. Europa is geen staat, zoals de VS. Aan een staat kunnen burgers loyaal zijn, maar bij een unie die deels supranationaal en deels intergouvernementeel is, moet je niet vreemd opkijken als veel mensen het niet begrijpen. De EU is in de wereld een uniek fenomeen en heeft elke lidstaat uitsluitend voordelen gebracht, maar voor loyaliteit zou je een stap verder moeten zetten: een staat vormen. Maar dat willen de lidstaten van Europa niet.

Inspreker begrijpt dat de Ierse uitspraak volgens de heer Blom enigszins het gevolg was van angst uit onwetendheid. Door de Ieren te blijven informeren en gerust te stellen, weten zij volgens haar wat er gebeurt en zullen zij eerder ja stemmen. Je kunt hun vertellen dat zij misschien iets minder Ier worden, maar een beetje meer Europeaan. In 2005 wisten in Nederland ook heel veel mensen niet wat er in de Europese grondwet stond. Vaak wordt er tegen gestemd omdat het zo moeilijk en ontoegankelijk is. In de toekomst is dus meer voorlichting nodig.

Inspreker stelt dat het verdrag door de Ierse afwijzing achterhaald en onwerkbaar is. Is het niet mogelijk Ierland zo veel opt outs te geven dat het niet meer meedoet, maar de andere landen in ieder geval verder kunnen?

Inspreker meent dat Ierland heeft gehandeld, zoals het moest handelen. De Ieren hebben onvoldoende vertrouwen in de mensen die het verdrag voorlegden. Volgens de Ieren houdt Europa zich niet aan zijn eigen uitgangspunten van subsidiariteit en van eenheid in verscheidenheid. Spreker stelt als alternatief voor om de gelden van

de landbouwbegroting en de ontwikkelingsbegroting om te zetten in een basisinkomen voor alle Europeanen.

Inspreker zegt de heer De Roon het vuur aan de schenen te willen leggen. Ten eerste vanwege zijn foute uitspraak dat de Partij van de Arbeid en de ChristenUnie elitair zouden zijn. Ten tweede omdat het VvL juist het gat tussen burger en EU moet verkleinen. Heel verwarrend dat De Roon dan tegen stemt, vindt zij.

De heer **De Roon** (PVV) reageert dat de elite niet een project moet ontwikkelen om dat vervolgens aan de burger uit te leggen. Nee, je moet eerst luisteren naar wat de burger wil.

Dezelfde **inspreker** noemt het onuitvoerbaar om de mening van "de burger", allemaal mensen met eigen ideeën, te vertalen in een verdrag.

De heer **De Roon** (PVV) antwoordt dat deze problemen niet bestonden toen de EU alleen een economisch samenwerkingsverband was. Door allerlei politieke onderwerpen, zoals veiligheid, defensie en asielbeleid, toe te voegen, heeft men zich losgezongen van de ideeën van de burger.

Inspreker vindt leden van de Tweede Kamer die het volk vertegenwoordigen, maar bang zijn voor een referendum over dit onderwerp, hun baan niet waard.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vindt zichzelf niet elitair. Haar partij heeft bovendien in gesprekken geprobeerd te achterhalen welke richting haar achterban op wilde met het verdrag. Dit heeft geresulteerd in een publicatie van het wetenschappelijk instituut van de ChristenUnie.

De heer **Van Bommel** (SP) benadrukt in reactie op de verwijzing naar Schumpeter en Popper dat de SP-fractie een referendumvoorstel heeft ingediend dat alleen over het VvL ging. Een meerderheid van PvdA, CDA, ChristenUnie en SGP heeft het afgestemd. Verder is het de vraag of je niet een Europa van twee snelheden krijgt als je Ierland zo veel mogelijk opt outs geeft.

De heer **Blom** (PvdA) noemt het denkfouten dat je altijd naar de burger moet luisteren en dat Kamerleden bang zouden zijn voor een referendum. Als lid van de PvdA brengt hij de ideeën van zijn partij naar voren. Hij is sociaaldemocraat en is niet in de politiek gegaan om naar iedereen te luisteren en de grootste gemene

deler uit te voeren. Zijn standpunt luidt dat het VvL nodig is en dat geen referendum nodig was.

De heer **Ormel** (CDA) is voor een "eurorealistische" koers: de EU moet geen staat worden. Wat nationaal kan worden gedaan, moet ook nationaal worden gedaan, maar een aantal zaken, zoals immigratie en milieu, kun je als land alleen niet meer regelen. Door te investeren in Europa kun je vrij reizen, kunnen jongeren in het buitenland studeren en kun je veel meer invloed hebben op een groter gebied dan alleen Nederland.

De heer **De Roon** (PVV) stelt dat Europa streeft naar te veel bevoegdheden en veel te groot is geworden. De besluitvormingsproblematiek die door het laatste is ontstaan, probeert men met het VvL op te lossen. De PVV vindt dat Europa kleiner moet worden en minder bevoegdheden moet krijgen.

De heer **Ten Broeke** (VVD) heeft vorig jaar goed geluisterd. Een aantal suggesties is opgenomen in het nieuwe verdrag. Het is van belang meer naar de bevolking te luisteren en vervolgens met een verantwoording terug te komen.

II. Verantwoording - Terugblik op inspraakbijeenkomst en referendumwet

De heer **Doesburg** vraagt wat de Kamerleden hebben gehoord op de inspraakbijeenkomsten vorig jaar en wat zij ermee hebben gedaan.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) antwoordt dat vorig jaar heel pragmatisch is gesproken over wat Europees en wat nationaal moest worden geregeld. Men vroeg om meer aandacht voor klimaat, energie en migratiebeleid, onderwerpen die zijn opgenomen in het VvL. Ook was er de roep om een democratischer Europa door versterking van het Europees Parlement. Voor de uitbreiding van Europa werd gevraagd om een goede toepassing van de Kopenhagencriteria. Dit alles was goed te combineren met de uitgangspunten van de ChristenUnie. Hetzelfde pragmatisme is terug te vinden in het VvL. Het ronkende geheel van het Grondwettelijk Verdrag is verdwenen, evenals de suggestie richting superstaat. De bevoegdheden tussen Europa en de nationale lidstaten zijn duidelijk afgebakend. De rol van de nationale parlementen is versterkt door middel van de gele en de oranje kaart. Bij de behandeling van het VvL in de Tweede Kamer is een amendement aangenomen, opgesteld door de heer Ten Broeke en haarzelf, waarin wordt gevraagd om een behandelingsvoorbehoud voor het nationale parlement bij EU-wetgeving.

De heer **Van Bommel** (SP) antwoordt dat democratie een steeds terugkerend thema was. Democratie op Europees en nationaal niveau, met de mogelijkheid voor het parlement om Brusselse besluiten tegen te gaan of te wijzigen. Bij de discussie over het VvL is hieraan terecht veel aandacht besteed. Een tweede belangrijk thema was de uitbreiding van de EU en het serieus nemen van de criteria daarvoor. Toen de Unie in 2004 met tien nieuwe leden werd uitgebreid, was een aantal landen daar eigenlijk niet klaar voor. Ook Roemenië en Bulgarije voldoen op sommige punten niet aan de Europese spelregels. Zowel in het VvL als bij de discussies in de Kamer is hiervoor nu meer aandacht. Een derde thema was het publieke draagvlak. Er is een probleem met het draagvlak onder de bevolking van de lidstaten. Dit heeft ook te maken met de onbekendheid. Zelfs in Nederland weten heel veel mensen niet eens dat de leden van het Europees Parlement rechtstreeks worden gekozen.

De heer **Blom** (PvdA) vindt het verwarrend dat Van Bommel constateert dat mensen geen verstand hebben van de EU, maar dat hij toch een referendum wil. De inspraakbijeenkomsten vond hij heel nuttig, maar die zijn er vaker. De leden van de Tweede Kamer praten dagelijks met iedereen over allerlei zaken. Het is hem opgevallen dat in de bezochte zalen het kennisniveau heel hoog was. Die 400 bezoekers praten weer met anderen en zo breidt de kennis zich als een inktvlek uit.

De heer **Ormel** (CDA) ziet hier veel dezelfde gezichten als vorig jaar. Dat wijst op betrokkenheid. Hem viel op dat er twee kampen waren: mensen die willen doorgaan en anderen die bang zijn voor een verlies aan identiteit, voor globalisering, voor verlies van banen, voor buitenlanders. Voor dat alles was de EU de zwartepiet en de Tweede Kamerleden kregen het verwijt dat de democratische controle niets waard was. Daarop heeft de Kamer het afgelopen jaar veel meer aandacht besteed aan Europese onderwerpen, hoewel dit niet altijd het nieuws haalde. Ook in het VvL hebben de nationale parlementen een grotere rol gekregen. Deze rol blijft in een toekomstige EU zeer belangrijk, omdat het parlement de vertegenwoordigers van Nederland in de Europese Raden controleert. Ook nu al vraagt de Kamer tevoren wat zij zullen gaan zeggen en als zij terugkomen, moeten zij verantwoording afleggen. Dit moet duidelijker over het voetlicht komen. Het is ook aan de bevolking om dit kritisch te volgen. Belangrijke onderwerpen als illegale immigratie, milieu en criminaliteit moeten Europees worden aangepakt.

De heer **De Roon** (PVV) is van de bijeenkomsten de enorme betrokkenheid van zowel voor- als tegenstanders bijgebleven. Zorgelijk is dat zij maar een kleine en selecte groep uit de bevolking vormden. Er worden in Europa heel belangrijke

projecten op de rails gezet, terwijl de mensen in het land er geen binding mee hebben. Het is onterecht om de mensen die tegen de Europese grondwet stemden van angst te betichten. Ook degenen die steeds verder willen met Europa, probeerden de bevolking bang te maken. Het licht zou uitgaan en er zou een crisis komen als er te weinig voorstemmers zouden zijn. Het is een goede zaak dat de bevolking zich daarvan niets heeft aangetrokken. Men moet zich steeds voor ogen houden dat het gaat om de bevolking en de relatie tussen de bevolking en Europa. Zolang men dit niet doet, blijft Europa een project met breuklijnen die een keer zullen afbreken.

De heer **Ten Broeke** (VVD) repliceert dat het inderdaad om de bevolking gaat, maar ook om wat je daarmee doet. De heer De Roon heeft hetzelfde betoog vorig jaar ook gehouden, maar evenmin als de heer Van Bommel heeft hij constructieve voorstellen gedaan om het verdrag te verbeteren. Als verantwoordelijk politicus moet je het lef hebben hier de discussie aan te gaan, maar ook aangeven wat je ervan hebt geleerd.

De heer **De Roon** (PVV) is niet van plan het VvL te verbeteren. Het is slecht en moet weg. Is de heer Ten Broeke bereid tot een fundamenteel debat met zowel politici als de Nederlandse bevolking over Europa?

De heer **Ten Broeke** (VVD) reageert dat daarover de afgelopen anderhalf jaar twaalf maal in de Tweede Kamer is gedebatteerd. En ook hier is men om verantwoording af te leggen. De insprekers hebben vorig jaar gesproken over het verlies van identiteit en soevereiniteit, het idee dat Brussel te veel over Nederland en zonder Nederland besluit. Daarmee heeft de politiek wel degelijk iets gedaan. Nederland heeft redelijk veel invloed gehad op de inhoud van het verdrag. De regel dat een Brussels voorstel kan worden verworpen als de helft van alle nationale parlementen het er niet mee eens is, de "oranje kaart", is in het Nederlandse parlement bedacht. Dit is een concrete tegemoetkoming, waaraan de heer De Roon niets heeft bijgedragen. Die kan mooi de problemen benoemen, maar wil ze nooit oplossen.

De heer **Blom** (PvdA) merkt op dat de heer De Roon aan de burger wil vragen wat die met Europa wil, maar wat wil de PVV eigenlijk met Europa? De andere partijen weten heel goed waar zij met Europa heen willen.

De heer **De Roon** (PVV) wil een Europa dat dichter bij de burgers staat. Dit zal alleen lukken als Europa minder bevoegdheden en minder lidstaten heeft. Het moet zich beperken tot economische samenwerking en kleiner worden.

De heer **Ten Broeke** (VVD) reageert dat de heer De Roon geen veto's wil opgeven, maar wel een interne markt wil, dat hij wel de rijkdom van de interne markt wil, maar niet de manier om eraan te komen, dat hij wel in het Europees Parlement wil zitten, maar het tegelijkertijd wil afschaffen.

De heer **De Roon** (PVV) antwoordt dat zijn fractie voor de economische samenwerking de communautaire methode volledig onderschrijft. Bij economische samenwerking gaan alle partijen erop vooruit. Dat voordeel ontbreekt bij de politieke onderwerpen, zoals asielbeleid, criminaliteitsbestrijding of milieu. Waarom zou Bulgarije iets te zeggen moeten hebben over de manier waarop Nederlanders hun slootwater schoonmaken?

De heer **Ten Broeke** (VVD) reageert dat de communautaire methode het opgeven van veto's betekent.

Inspreker heeft over de Europese grondwet vernomen dat het Europese Hof van Justitie niet onafhankelijk is, maar politiek wordt aangestuurd. Hij neemt aan dat dit ook in dit verdrag staat. Verder hoeft de Commissie een voorstel na het uitbrengen van de gele of oranje kaart alleen maar te heroverwegen. Volgens de heer Ten Broeke heeft abortus, dat in Ierland een rol speelde, niets met het VvL te maken, maar hoe is dit op te maken uit de onbegrijpelijke verdragstekst?

De heer **Ten Broeke** (VVD) legt uit dat de gele kaart ook in de Europese grondwet stond. Als die wordt getrokken, moet de Commissie een voorstel heroverwegen. De oranje kaart is nu toegevoegd en geeft volgens protocol 2 wel degelijk aan een normale meerderheid de mogelijkheid, een voorstel af te wijzen.

Dezelfde **inspreker** stelt dat volgens de informatie op internet de Commissie ook nadat de oranje kaart is getrokken gewoon door kan gaan.

De heer **Ten Broeke** (VVD) belooft om na afloop de betreffende passage in de tekst aan te wijzen.

Inspreker is blij dat de Tweede Kamer hier nu aanwezig is, hoewel het vreemd is dat dit pas gebeurt na vijftig jaar Europese samenwerking. Overigens meent hij dat

er maar weinig is geluisterd, aangezien het verdrag voor 97% overeenkomt met het vorige. Er is tijd nodig voor een bezinningsperiode waarin echt wordt geluisterd en 75% van een nieuw verdrag door de bevolking kan worden ingevuld. Als je dat resultaat, wellicht met variaties, voorlegt aan de bevolking, kun je langzaam maar zeker steun en vertrouwen opbouwen.

Inspreker merkt op dat de Kamerleden hier niet met "de burger" praten, maar met een kleine selecte groep die geïnteresseerd is in politiek. Dat is heel leuk, maar staat niet gelijk aan het afleggen van verantwoording.

Inspreker vraagt aan de heer De Roon hoe groot een kleine EU moet zijn en uit welke landen die moet bestaan.

De heer **De Roon** (PVV) antwoordt dat de Unie met vijftien staten nog redelijk goed functioneerde. Dat veranderde toen een tiental staten werd binnengesmokkeld waarvan een flink deel niet aan de criteria voldeed. Het zou een goede start zijn om eens te kijken of de EU terug kan naar die vijftien staten, zegt hij desgevraagd.

Inspreker is voor een nog grotere EU, met de Kaukasus en op termijn zelfs Rusland. Verder wordt wel gezegd dat de politici niet naar het volk luisteren, maar burgers moeten ook naar zichzelf kijken. Heel veel vergaderingen zijn openbaar. Je kunt lid worden van een politieke partij en daar je mening geven. Bijeenkomsten als deze zijn best leuk, maar komen maar een keer per jaar voor.

Inspreker zegt tot de heer Van Roon dat enkele dingen nu eenmaal vaststaan. De EU bestaat gewoon, is uitgebreid en er bestaat geen uittredingsprocedure. Volgens een recent rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau is de EU in Europa sinds 1994 niet zo populair geweest als nu. Ook is het een denkfout dat "Brussel" van alles doet. In de Europese Raad zit ook Balkenende, in de raad van ministers zitten ook Nederlandse ministers en in het Europees Parlement zitten door Nederlanders gekozen parlementariërs. Het Europese burgerschap moet meer betekenis krijgen: op bepaalde vergaande beleidsterreinen moet er parlementaire en rechterlijke controle bestaan, zodat EU-burgers vertegenwoordigd zijn in de besluitvorming en naar de rechter kunnen stappen als zij het niet eens zijn met een beslissing.

Inspreker heeft in het jaar 2000 een proefschrift afgerond over het parlement en Europa. Een van haar conclusies was dat de Tweede Kamer te weinig gebruik maakte van de bestaande mogelijkheden om controle uit te oefenen op de minister

die deel uitmaakte van de raad van ministers. De Kamerleden achter de tafel knikken bevestigend. Inspreker verwelkomt de initiatieven die de Tweede Kamer nu neemt om greep op Europa te krijgen en volgt deze geboeid.

Heden - VvL

Quick scan

Tijdens een quick scan stemmen Kamerleden en publiek over negen belangrijke elementen uit het VvL. De vraagstelling bij deze elementen luidt: is dit een goede zaak of zou dit anders moeten? De uitslagen zijn in de bijlage opgenomen.

Inspreker merkt op dat men net als vorig jaar alleen voor of tegen een stelling kan stemmen. Veel stellingen zijn zo algemeen dat hij geen mening wil geven, maar dat kan niet. Op deze manier krijgen Kamerleden ten onrechte de indruk dat de aanwezigen voor of tegen iets zijn.

De heer **Doesburg** belooft de gelegenheid te bieden om de grijstinten aan te geven.

Thema: slagvaardigheid

Meer besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid in de raden van ministers in de EU

Inspreker meent dat meer macht moet worden verschoven naar Europees niveau. Gezien de globalisering moet de Europese eenwording meer vorm krijgen en moet men dus ook de bestuurders meer macht geven.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) merkt op dat besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid alleen mag plaatsvinden voor zaken die grensoverschrijdend zijn en waarvan men het belangrijk vindt ze gezamenlijk aan te pakken. Voor die zaken is het beter om geen veto te hanteren.

Instellen van een vaste voorzitter van de Europese Raad

Inspreker is tegen. Een vaste voorzitter kan zich steeds meer macht toe-eigenen.

Inspreker werpt tegen dat er controle plaatsvindt door het Europees Parlement en dergelijke. Eén persoon kan zichzelf niet tegen de hele EU in meer macht toe-eigenen.

Verkleinen van de Europese Commissie vanaf 2014

Inspreker twijfelt hierover. De EU moet wel slagvaardiger worden. Alleen al uit de ontwikkeling in Azië blijkt dat louter een economische unie onvoldoende is. Hij is voorstander van een federatief Europa. Als individuele lidstaten worden zij marginale spelers op het wereldtoneel.

Thema: Nieuwe/uitgebreide beleidsterreinen

Energie wordt een nieuwe competentie van de EU. Het wordt een gedeelde competentie van de EU en de lidstaten.

Inspreker vindt deze en bijna alle andere vragen ongeschikt om met ja of nee te beantwoorden. De EU wil vooral kernenergie, kolencentrales met CO₂-afvang wat niet realiseerbaar is en kernfusie waarvoor miljarden worden uitgegeven. Dat kan de Unie beter niet doen. Voor het bevorderen van duurzame energie is die competentie wel goed. Hij had van de heer Van Bommel daarom een tegenstem verwacht.

De heer **Van Bommel** (SP) vindt het de kern van de zaak wat Europa moet gaan doen. Energiebeleid betreft grensoverschrijdende kwesties.

Dezelfde **inspreker** vult aan dat ook de vorige keer is gevraagd om meningen die niet met ja of nee zijn weer te geven. Dit leidt tot verkeerde interpretaties van wat mensen willen.

De heer **Ormel** (CDA) hoort hierin een pleidooi tegen het referendum.

Dezelfde **inspreker** bedoelt dat niet. Er moet op alle punten duidelijker worden aangegeven wat Europa wil. Dat totaal kan worden afgewogen.

De heer **Ormel** (CDA) is net als de inspreker tegen simplificeren. Dat dreigt ook bij een referendum.

Dezelfde **inspreker** hoopt in ieder geval dat ook de Kamerleden begrijpen dat geen eenduidige interpretatie mogelijk is van wat hier wordt gezegd.

Nagenoeg het hele terrein van Justitie en Binnenlandse Zaken, waaronder asiel en migratie, valt voortaan onder besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid in de Raad. De Europese Commissie krijgt hierop het exclusieve recht van initiatief en het Europees Parlement wordt medewetgever.

Inspreker vindt deze tekst niet te begrijpen. Hij is voor als wordt bedoeld dat op deze manier over Justitie wordt beslist en wat betreft Binnenlandse Zaken alleen over asiel en migratie. Verder moet je van Binnenlandse Zaken afblijven, zegt hij.

De heer **Blom** (PvdA) legt uit dat alles wat te maken heeft met Binnenlandse Zaken of met erfrecht deels onder Justitie valt. Voor alles wat met nationale verworvenheden heeft te maken op het gebied van Justitie wil hij de beslissingsbevoegdheid bij Nederland houden.

Inspreker vraagt naar de scheiding tussen nationale en Europese taken.

De heer **Blom** (PvdA) antwoordt dat in het VvL de scheiding vrij vast ligt. Desgevraagd zegt hij dat het VvL niet boven de Nederlandse Grondwet gaat.

De **voorzitter** vult aan dat tijdens het debat over het referendabel zijn van het VvL een meerderheid in de Tweede Kamer heeft geconcludeerd dat het verdrag niet de Grondwet raakt, in de zin van het overdragen van soevereiniteit op essentiële onderdelen.

De heer **Van Bommel** (SP) stelt dat internationale verdragen boven de nationale wetgeving gaan.

De heer **Blom** (PvdA) noemt het aperte onzin dat deze verdragen boven de nationale Grondwet gaan.

De heer **Ormel** (CDA) legt uit dat een internationaal verdrag door de Kamer moet worden goedgekeurd. De Kamer toetst dat aan de Grondwet.

Inspreker heeft vijf jaar lang staatsrecht onderwezen en een jaar Europees recht. Zij legt uit dat door de Europese verdragen een Europese rechtsorde is geschapen die boven de nationale rechtsorde staat. Zodra de Tweede en Eerste Kamer instemmen met een verdrag, maakt dit deel uit van de Europese rechtsorde. De Tweede en de Eerste Kamer zijn gehouden aan het toetsen aan de Grondwet.

Thema: democratische besluitvorming en controle

Grotere bevoegdheden Europees Parlement doordat het op verreweg de meeste terreinen medewetgever wordt en budgetrecht krijgt (ook op Landbouwgebied).

Inspreker stelt dat sinds de Tweede Wereldoorlog in de Europese landbouw een overproductiecrisis heerst. Deze is de motor achter de rampzalige schaalvergroting. Dit soort problemen komt hier niet aan de orde, zegt hij. Met het landbouwbeleid hangt ook het energiebeleid samen. Het is een illusie dat de energiealternatieven een eind kunnen maken aan de aardoliebonanza.

Een Europees burgerinitiatief (ten minste 1 miljoen handtekeningen uit een significant aantal landen).

Inspreker zou bij een adviserend burgerinitiatief niet stemmen. Dat gaat nergens over en bij een bindend initiatief zet je jezelf als politicus buiten spel.

De heer **Ormel** (CDA) legt uit dat het volgens het VvL om een adviserend initiatief gaat.

Inspreker noemt de burgerinitiatieven in Zwitserland en Californië grote successen. Politici maken zich daarmee niet overbodig. Zij kunnen zaken die niet in een verkiezingsprogramma zijn opgenomen rechtstreeks aan de kiezer vragen, maar burgers kunnen ook tegen zaken stemmen die in het programma van een partij staan. Burgerinitiatieven kunnen correcties aanbrengen.

De heer **Van Bommel** (SP) wijst erop dat van burgerinitiatieven geen corrigerende werking uitgaat.

De heer **Ten Broeke** (VVD) constateert dat de zaal in meerderheid akkoord gaat met meerderheidsbesluitvorming, dus het opgeven van een veto, op de terreinen waarop de lidstaten in hun eentje niet verder kunnen: klimaat, energie, terrorisme, internationale criminaliteit. Ook is gezegd dat Europa van Binnenlandse Zaken moet afblijven. In het VvL is om diezelfde reden een aantal correcties aangebracht ten opzichte van de Europese grondwet. Men kan niet zonder samenwerking terrorisme of internationaal opererende criminelen bestrijden, maar lidstaten kunnen bij operationele politiesamenwerking het veto terugkrijgen als zij vinden dat dit in hun

ationale belang is. Hetzelfde geldt voor onderwerpen als reisdocumenten, beroep van migranten op de sociale zekerheid en andere. Deze noodremmen in het verdrag zijn aangebracht na de afwijzing van de Europese grondwet in Nederland en Frankrijk. Die 3% veranderingen zijn wel de veranderingen waarom het gaat.

De heer **De Roon** (PVV) ziet weinig goede punten in het VvL en hij ziet nog weinig leven in het verdrag zitten na het Ierse referendum. De besluitvorming bij meerderheid op een aantal terreinen vindt hij buitengewoon slecht. Straks kan in Europa bij meerderheid worden besloten over het Nederlandse strafrecht.

De heer **Ten Broeke** (VVD) merkt op dat strafrecht en minimumstraffen onder de uitsluitingsgronden in het verdrag vallen.

De heer **De Roon** (PVV) erkent dat er uitsluitingsclausules in het verdrag zitten. Toch is het basisprincipe dat bij meerderheid besluiten kunnen worden genomen die Nederland niet wenst. Hij ziet daarvan het nut niet in. Ook op het gebied van milieu moet Nederland zijn vetorecht kunnen behouden. Hij noemt als voorbeeld dat een plan in de maak is waarin Europa Nederland kan voorschrijven hoe het met zijn slotwater moet omgaan. Dit gaat 1 mld. per jaar kosten. Waarom zouden Letland of Bulgarije moeten bepalen hoe Nederland dat miljard uitgeeft?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vindt dergelijke suggesties bangmakerij. De zaken zijn in het verdrag duidelijk omschreven en het heeft een meerwaarde om op bepaalde terreinen samen te werken.

De heer **De Roon** (PVV) wijst erop dat elk veto dat nu wordt weggegeven nooit meer is terug te halen.

De heer **Ormel** (CDA) betoogt dat de EU een samenwerkingsverband is van soevereine staten. De burgers van die staten zijn tevens burgers van de Unie en hebben Europese rechten. Een sterke EU is een Nederlands belang omdat Nederland veel zaken, bijvoorbeeld energiezekerheid, niet meer alleen kan garanderen. Het CDA vindt dat wat nationaal kan worden geregeld ook nationaal moet worden geregeld. Als voorbeeld noemt hij het landbouwbeleid. Dat is Europees beleid, maar de landbouw zelf is een regionale bezigheid. Hij begrijpt de zorg over de schaalvergroting, maar wijst erop dat Nederland de derde agrarische producent in de wereld is. Hij ziet enerzijds een landbouw die mee concurreert met de wereld en anderzijds een Europa dat steun voor producten ombouwt naar steun voor hectaren, voor boeren die in een moeilijk gebied zitten. Dat kunnen boeren zijn

die een meidoornhaag willen opzetten en daar onvoldoende aan verdienen of bergboeren. Zo blijft de diversiteit van het landschap behouden met bijdragen die verschillen per lidstaat.

Voor energie zijn de lidstaten van elkaar afhankelijk. De geopolitieke verhoudingen dwingen lidstaten een gezamenlijke vuist te maken.

De heer **Blom** (PvdA) is het eens met de inspreker over het energiebeleid. Ook hij is apert tegen kernenergie.

De heer **Ormel** (CDA) merkt op dat een kwart van de Nederlandse energie komt van Franse kernenergie.

De heer **Blom** (PvdA) antwoordt dat dit niet meer zou gebeuren als de PvdA het voor het zeggen zou hebben.

De heer **Ormel** (CDA) reageert dat kernenergie nu eenmaal onderdeel is van het Europese energiepakket, waarvan Nederland afhankelijk is en dat de CO₂-uitstoot bij kernenergie veel lager is dan bij kolencentrales.

De heer **Blom** (PvdA) antwoordt dat het PvdA-lijn is om kernenergie af te bouwen in heel Europa, maar hij wil het debat nu beperken tot het VvL. Het Europees Parlement moet verdergaande bevoegdheden krijgen, maar moet dan ook individuele Europese commissarissen kunnen wegstemmen. Nu kan het alleen de Commissie als geheel wegstemmen.

De heer **Ten Broeke** (VVD) merkt op dat deze suggestie vorig jaar uit deze zaal kwam. Hij heeft dit ingebracht. De PvdA-fractie heeft dit niet gesteund.

De heer **Blom** (PvdA) vervolgt dat het een echt Europees parlement moet worden met echte Europese partijen, zodat men niet in de spagaat zit van de verdediging van het nationale en bijvoorbeeld het sociaaldemocratische belang. Hij gaat voor het laatste.

De heer **Van Bommel** (SP) noemt het zeer onverstandig om verder te gaan met het inleveren van vetorechten, gezien het huidige geringe draagvlak onder de burgers voor de EU. Dat draagvlak is een groter probleem dan de bestuurbaarheid.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vraagt waarop de heer Van Bommel het bestaan van een gering draagvlak baseert. Er bestaat heel veel draagvlak voor het opgeven van veto's rond klimaat- en energiebeleid.

De heer **Van Bommel** (SP) meet het draagvlak af aan de lage opkomst bij verkiezingen en de geringe kennis over de EU. Daar ligt een legitimiteitsprobleem.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vindt dit iets anders dan draagvlak. Het gaat dan om de redenen om al dan niet te stemmen.

De heer **Van Bommel** (SP) herhaalt dat het gebrek aan draagvlak een probleem is. Dat probleem wordt vergroot met het inleveren van vetorechten. Die zijn juist in de handen van kleine landen een sterk wapen om hun positie te handhaven. Dit speelde ook in Ierland.

De heer **Blom** (PvdA) stelt dat de heer Van Bommel het met hem eens zal zijn dat kleine landen bij bijvoorbeeld milieubeleid geen veto moeten hebben. Hij vraagt hem om drie vetorechten te noemen die voldoen aan zijn kwalificatie.

De heer **Van Bommel** (SP) antwoordt dat dit geldt voor nagenoeg al het beleid van de EU op het terrein van Justitie en Binnenlandse Zaken. Op het gebied van milieu regelt Nederland nu bijvoorbeeld zaken via de bestuursrechter. De EU kan vaststellen dat dit voortaan via het strafrecht moet gebeuren. Dat is volgens hem onwenselijk.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) heeft zojuist al haar voorbehoud genoemd bij de besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid. Dit voorbehoud maakt zij ook bij het vaste voorzitterschap en de Hoge Vertegenwoordiger voor het buitenland. Bij de vaste voorzitter moet het om een technisch voorzitterschap gaan en de unanimiteit bij het buitenlandse beleid moet gehandhaafd blijven. Beide zaken zijn geborgd in het VvL.

Zij wil verder dat energie- en klimaatbeleid in samenhang worden gezien. Zij is blij dat er een gecombineerd energie- en klimaatpakket is opgesteld. Het had ambitieuzer gemogen: geen 20% maar 30% CO₂-reductie. Het is mooi dat Nederland zich daarvoor inzet. Het is belangrijk om de gelederen te sluiten en een sterkere positie te krijgen ten opzichte van het Midden-Oosten en Rusland, waarvan Nederland afhankelijk is. Ook moet de EU haar internationale leidende rol kunnen blijven spelen, zoals vorig jaar december bij de VN-klimaatconferentie op Bali. Voor

dit gecombineerde energie- en klimaatpakket is zij bereid veto's in te leveren, want wat je ervoor terug krijgt heeft een enorme meerwaarde.

Justitie en Binnenlandse Zaken liggen voor haar gevoelig. Zij is daarom blij met het parlementaire voorbehoud en de noodremprocedures. Maar ook op deze terreinen heeft de samenwerking meerwaarde bij de bestrijding van terrorisme of mensenhandel.

Inspreker vindt het als lid van de ChristenUnie opmerkelijk dat zijn partij zo snel is veranderd van tegenstander van het grondwettelijk verdrag naar voorstander van het VvL. Toch bestaan er volgens de publicatie van het wetenschappelijk instituut slechts nuanceverschillen tussen beide verdragen. Zelf heeft hij zich overigens altijd ingezet om voor het verdrag te stemmen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) is blij met de positieve reactie, maar merkt op dat in het coalitieakkoord punten uit het CU-verkiezingsprogramma over Europa zijn opgenomen. De wijzigingen in het VvL komen in belangrijke mate tegemoet aan de argumenten van de ChristenUnie tegen het grondwettelijk verdrag. De politieke en inhoudelijke betekenis van de verschillen is zeer relevant.

Inspreker is voor meer bevoegdheden voor het Europees Parlement, maar stelt dat dit wel ten koste gaat van de nationale parlementen. Dat is een dilemma.

De heer **Ten Broeke** (VVD) antwoordt dat het Europees Parlement in het verdrag meer bevoegdheden krijgt. Nieuw is dat voor het eerst ook de nationale parlementen een zelfstandige rol krijgen, zodat de democratische controle langs twee kanten wordt georganiseerd.

De heer **Ormel** (CDA) is dit met hem eens. Met de inspreker is hij het eens dat macht moet worden afgestaan aan het Europees Parlement. Tijdens de behandeling van het VvL in de Tweede Kamer heeft spreker een amendement ingediend om te zorgen dat de Kamer instemmingsrecht behoudt bij bepaalde onderdelen van het justitiebeleid. Een belangrijker rol voor de nationale parlementen is het controleren van hun vertegenwoordigers in de Europese Raden. Het VvL versterkt het belang van de Europese Raad ten opzichte van de Europese Commissie. Daardoor zal de controlerende bevoegdheid van de nationale parlementen eveneens toenemen.

Dezelfde **inspreker** merkt op dat dan een regeling moet worden gemaakt voor de verhouding van het Europees Parlement en de nationale parlementen voor het

geval er een conflict ontstaat. Het Europese Parlement controleert nu immers de Commissie, maar heeft weinig tot geen bevoegdheden ten opzichte van de Europese Raad.

De heer **Ormel** (CDA) antwoordt dat dit deels al is geregeld in de nationale wetgeving. Het parlement controleert de regering, die namens Nederland onderhandelt in de Europese Raad. In het VvL staat juist de verduidelijking waarom de inspreker vraagt.

De heer **Van Bommel** (SP) stelt dat de macht en de invloed niet alleen zijn verdeeld over de nationale parlementen en het Europees Parlement. Andere spelers zijn de Europese Raad en de Commissie. Omdat er naast het Europees Parlement geen Europese regering bestaat, kan het Europees Parlement zich niet ontwikkelen tot een volwaardig parlement. Wel is het goed dat het Europees Parlement door zijn budgetrecht meer macht krijgt.

De heer **Blom** (PvdA) hoort weer de fout dat de vertegenwoordiging in het Europees Parlement een vertegenwoordiging van Nederland zou moeten zijn. Hij is voor een politieke verantwoordelijkheid vanuit een ideologie. Het Europees Parlement moet politiek zijn vanuit een ideële denkrichting, terwijl de nationale politiek haar ministers moet controleren. Daarmee is het probleem voor een groot deel opgelost.

Inspreker noemt het afschaffen van het vetorecht essentieel om een grotere structuur bestuurbaar te houden.

Inspreker bepleit een bandbreedte waarbinnen lidstaten de hoogte van de vennootschapsbelasting mogen vaststellen, zodat zij niet te veel bedrijven bij anderen kunnen weglokken. Hij vraagt of die al bestaat en of het VvL daarin voorziet.

De heer **Ten Broeke** (VVD) antwoordt dat de belastinggrondslag volgens het verdrag aan de lidstaten behoort. Daarmee is hij het eens. Wel doen verschillende lidstaten pogingen om die grondslag en tarieven te harmoniseren.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) stelt dat de controle, de checks and balances, in het verdrag sterk zijn verbeterd, onder andere door de sterkere rol van de nationale parlementen en het Europees Parlement. Dit is wel een belangrijke opdracht aan het parlement om die rol waar te maken.

De heer **Van Bommel** (SP) noemt een aantal punten in het verdrag een verbetering ten opzichte van de bestaande situatie en het grondwettelijk verdrag. Toch valt zijn eindoordeel negatief uit omdat dit verdrag een te grote stap is richting een volgens hem zeer ongewenst federaal Europa. Over de goede punten van het verdrag moet men doordiscussiëren omdat een alternatief nodig is nu het VvL niet in werking zal treden.

De heer **Blom** (PvdA) wijst erop dat het verdrag een compromis is tussen zowel 27 lidstaten als alle politieke bewegingen in Europa. Je zult het dus nooit voor 100% met het verdrag eens zijn. Vergeleken met de huidige verdragen en het grondwettelijk verdrag is het wel het beste compromis dat is bereikt.

De heer **Ormel** (CDA) is blij dat hij in deze snel veranderende wereld met veranderende geopolitieke verhoudingen in Europa woont, met zijn waarden en normen en zijn democratie. Ook is hij er trots op dat hij Nederlander is. Hij vindt dat hij alleen een goede Nederlander kan zijn als Nederlander in Europa. Daarom is hij voor het VvL. Dat bevat spelregels om Europa beter te laten functioneren. Dat is goed voor subsidiariteit en voor het eurorealisme waartoe hij iedereen oproept.

De heer **De Roon** (PVV) deelt de vreugde van het in Europa mogen leven. De samenwerking in Europa moet echter plaatsvinden op basis van gelijkwaardigheid van staten en van volkeren. Dit betekent dat men op bijvoorbeeld het gebied van milieu moet samenwerken met staten waarmee men het eens kan worden. Hij wil niet dat andere staten beslissingen over Nederland nemen waarmee men het niet eens is.

De heer **Ten Broeke** (VVD) noemt het VvL een poging om afspraken te maken over het gedrag van Europa. Er moeten oplossingen komen voor problemen waarvoor Nederland alleen geen oplossingen kan bieden: zaken als klimaat, energie, terrorisme en milieu. Dit verdrag bood daarvoor de mogelijkheden, terwijl het tegelijkertijd een aantal correcties bevat die rechtstreeks zijn toe te schrijven aan de afwijzing van het grondwettelijk verdrag. Hij is voor dit verdrag.

III. Inspraak - Toekomst EU

a. Onderwerpen uit het publiek

Inspreker vraagt om een eventueel Europees referendum in heel Europa tegelijk te houden.

De heer **Van Bommel** (SP) is hiervoor als het gaat om een zeer ingrijpend verdrag waarin sprake is van verlies van soevereiniteit. Er wordt gezegd dat een klein groepje Ieren de hele Unie blokkeert, maar de rest van de Unie is geen stem gegund.

Inspreker merkt daarbij op dat de Europese elite voor de rest van de bevolking de zeggenschap over het verdrag blokkeert. Bij het bestaande verlies aan steun voor het Europese samenwerkingsproject is inspraak en zeggenschap van burgers over dit soort ingrijpende zaken nodig: meer referenda over Europese verdragen dus.

Inspreker wil niet stemmen in een referendum. Hij vindt alleen al de uitleg van de aanwezige Kamerleden zo tegenstrijdig dat hij niet tot een duidelijk standpunt is gekomen. Hij adviseert zichzelf om een partij te kiezen die hij het meest vertrouwt en te hopen dat die het in de Kamer goed regelt.

Inspreker refereert aan de uitspraak van de heer Van Bommel dat het schrikbarend is dat veel mensen niet eens weten dat de leden van het Europees Parlement rechtstreeks worden gekozen. Zij vraagt hoe Van Bommel van plan is om in 2009 mensen daarvan bewust te maken en hen te mobiliseren om te gaan stemmen.

De heer **Van Bommel** (SP) antwoordt dat de SP fors campagne zal voeren. Hij hoopt dat de discussie over het VvL dan nog niet voorbij zal zijn. Zijn partij zal dan proberen het verdrag inzet te maken van de verkiezingen, zodat de verkiezingen alsnog een referendum zijn over dit verdrag.

Dezelfde **inspreker** meent dat zo een stap wordt overgeslagen. Mensen moeten eerst weten wat Europa is voor zij gaan nadenken over een verdrag. Je moet eerst duidelijk maken dat je kunt stemmen.

De heer **Van Bommel** (SP) bevestigt dit. Hij is daarom blij dat er in de Tweede Kamer veel meer aandacht bestaat voor Europees beleid, niet alleen van woordvoerders maar van hele fracties. Vroeger werd dit overgelaten aan enkele specialisten. Van de politieke partijen moet dit naar zalen als deze.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vult aan dat Europa ook moet worden opgenomen in de verkiezingsprogramma's, die dan ook goed leesbaar moeten zijn. Op basis daarvan zouden mensen hun stem moeten

uitbrengen. Daarmee bereik je inhoudelijk veel meer dan met een referendum waarin mensen alleen ja of nee kunnen zeggen.

b. Het Europa van de twee snelheden: moet een kopgroep al voorop lopen terwijl anderen nog moeten ratificeren?

Inspreker herhaalt zijn vraag of het mogelijk is Ierland zo veel opt outs te geven dat Europa verder kan.

De heer **Ten Broeke** (VVD) antwoordt dat Ierland al bijna alle denkbare opt outs heeft.

De heer **Blom** (PvdA) vindt dit geen optie. Er hebben al veel onderhandelingsronden plaatsgevonden. Ierland heeft daarin aangegeven wat het belangrijk vond. Je kunt niet aan het onderhandelen blijven. Als je het verdrag niet accepteert, staat de trein even stil.

De heer **Ormel** (CDA) antwoordt dat ten dele al sprake is van een Europa van twee snelheden. Niet alle lidstaten hebben de euro. Het verdrag van Schengen geldt ook niet voor de hele Unie. Over het VvL is afgesproken dat iedere lidstaat het moet ratificeren. Het is moeilijk dit alsnog te veranderen. In Ierland hebben discussies plaatsgevonden over abortus, militaire neutraliteit enzovoorts. De Ieren moeten bij zichzelf te rade gaan of wat zij van de EU vinden wel klopt.

c. Heeft de Unie een nieuw verhaal nodig?

Inspreker stelt dat Europa nauwelijks in staat is de potentiële energie onder de bevolking tegen de achtergrond van de grote problemen te mobiliseren. Ook met het VvL zal dit niet lukken. Hij bepleit om een visie op Europa als netwerk te ontwikkelen. Een Europa dat mensen die zich willen inspannen voor een bepaald probleem daartoe de gelegenheid geeft. Hij noemt als voorbeeld het goedkoper maken van zonne-energie. De duizenden en misschien wel miljoenen Europeanen die bereid zijn daarvoor een inspanning te leveren, moet je via netwerken de gelegenheid geven om aan de slag te gaan. Daarvoor moet je gaan denken in termen van netwerken en niet van grondwetten of van Europa als supernatie.

Inspreker stelt dat Europa zich nu bevindt in het stadium van Nederland begin 1800, waarin alle provincies in hoge mate zelfstandig waren en vooral geen staat wilden vormen. Nederland moet snel richting Europese staat waarin het onderwijs

ook de Europese werkelijkheid weergeeft. Dan zal er meer een Europese identiteit ontstaan.

Inspreker stelt dat mensen zich tegenover Europa machteloos voelen. Dat zij kunnen stemmen voor het Europees Parlement, heeft naar hun gevoel geen enkel effect op wat er gebeurt. Bij de landelijke verkiezingen is Europa ook geen thema. Nadat mensen in meerderheid tegen de Europese grondwet hebben gestemd, stemt de Tweede Kamer in grote meerderheid voor het VvL. Mensen hebben niet het gevoel dat naar hen wordt geluisterd. Europa zou het een tijdje rustig aan moeten doen en energie moeten steken in het betrekken van mensen bij het proces. Het is immers nooit begonnen als land van mensen, maar als een economische gemeenschap. Het moet eraan werken een land van de mensen te worden door te luisteren en veel meer te democratiseren. Dan ontstaat vanzelf draagvlak voor een Europese staat.

Inspreker stelt voor de bijdrage van landen aan Europa te vervangen door een Europese loonbelasting. Zo ontstaat een groter Europees geheel.

Inspreker merkt op dat Wim Kok vier of vijf jaar geleden heeft voorspeld dat Europa de meest concurrerende economie van de wereld zou worden. Werkgelegenheid is daarbij een issue, maar wordt aan veel mensen onthouden. Die moet weer hoger op de agenda komen.

De heer **Blom** (PvdA) reageert dat Europa al de grootste economie van de wereld is.

De heer **Van Bommel** (SP) merkt op dat Europa volgens de Lissabonstrategie de meest concurrerende economie moet worden. Daaraan moet volgens Kok de Nederlandse arbeidsmarkt worden aangepast.

De heer **Doesburg** deelt mee dat voor de huidige bijeenkomst aan de bezoekers van de vorige bijeenkomst is verzocht vragen te mailen. Zo werd de vraag ontvangen of door de afwijzing door het Europees Parlement van de katholieke Italiaan Butiglioni katholieken tweederangs burgers zijn geworden. De vragensteller is als katholiek tegen een dergelijke ontwikkeling en derhalve tegen de EU. Hij hoopt dat het Nederlandse beleid zich zal blijven richten op een samenwerkingsverband van Europese staten en niet heimelijk op een Europese federatie.

De heer **Ten Broeke** (VVD) antwoordt dat men niet bang hoeft te zijn voor een federatie. In het VvL wordt voor eerst in vijftig jaar een stap weg van een federatie gezet. Ook de angst dat katholieken tweederangs burgers zouden worden is ongegrond.

De heer **De Roon** (PVV) is het met de heer Ten Broeke eens.

De heer **Ormel** (CDA) antwoordt dat de vrijheid van godsdienst een basiswaarde is in de EU. Verder is het unieke van het Europese project dat het juist niet één staat wordt, maar een verband is van soevereine staten, waarbij de burgers wel Europese burgers zijn. Men bevindt zich midden in een revolutie en dat geeft wat onzekerheid over de richting. Het CDA wil in elk geval niet naar een eenheidsstaat.

De heer **Blom** (PvdA) heeft zich nooit beziggehouden met de relatie tussen katholieken en Europa.

De heer **Van Bommel** (SP) wijst erop dat Butiglioni niet is weggestuurd door het Europees Parlement maar in opspraak is geraakt omdat hij met zijn standpunten over homoseksualiteit niet acceptabel was binnen de Europese waardengemeenschap. Vervolgens heeft men er verstandig aan gedaan hem geen commissaris te maken.

Het VvL is volgens Van Bommel wel degelijk een stap in de richting van een Europese staat. Daarom moet het verdrag worden afgewezen. Hij had ook daarover graag in Nederland een discussie gehad.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) had deze zorgen wel bij het Grondwettelijk Verdrag. Het VvL heeft die zorg weggenomen. Zij is blij dat de ronkende preambule is verdwenen die leidde tot de discussie of men moest verwijzen naar het christendom en de naam van God moest opnemen.

De heer **Ten Broeke** (VVD) probeert de conclusies die vorig jaar uit het debat zijn voortgekomen te combineren met het oordeel dat de Kamer heeft gegeven. Er is een aantal zaken bereikt die tegemoet kwamen aan de kritiek die men van Nederlanders had gehoord. Genoemd zijn de oranje kaart en scherpere uitbreidingscriteria. Ook zijn zaken genoemd waarbij wel bevoegdheden aan Brussel worden afgestaan omdat landen het niet meer alleen kunnen. Dit komt tegemoet aan de wensen van Nederland. Of het verdrag er na het Ierse nee op deze manier zal komen, is twijfelachtig geworden. Dit betekent dat het debat zal worden voortgezet.

Inderdaad is een inspirerend verhaal voor Europa nodig. In de jaren vijftig was dit "nooit meer oorlog". Nu zou het moeten zijn "nooit meer Srebrenica" of "nooit meer Londen" en "nooit meer Madrid" in verband met de terroristische aanslagen. Daarvoor is dit verdrag uitstekend. Als je gelooft dat het klimaat op springen staat, is het ook "nooit meer natte voeten". Zelf vindt hij energieonafhankelijkheid belangrijker. Europa schrijft overigens niet de invoer van kernenergie voor. Het verdrag laat de landen daarin vrij.

De heer **De Roon** (PVV) stelt dat de basis van de EU inderdaad was dat in Europa geen oorlog meer zou plaatsvinden. Dit is nagestreefd door het scheppen van welvaart. De Unie is in de kern nog steeds een economisch samenwerkingsverband gericht op het delen en vergroten van de welvaart. Dat moet behouden blijven. Allerlei andere zaken leveren geen bijdrage aan het tegengaan van oorlogen. Nederland draagt jaarlijks netto 4 mld. bij aan Europa en een groot deel daarvan gaat nog steeds naar het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Nederlanders subsidiëren dus Franse en Poolse boeren. Tegelijkertijd hanteert Europa hoge tarieven voor de landen buiten Europa, waardoor boeren in de Derde Wereld, die dezelfde producten wellicht veel voordeliger en beter kunnen produceren, geen kans krijgen op de Europese markt. Hij wil terug naar alleen de economische samenwerking en openheid naar de Derde Wereld.

De heer **Ormel** (CDA) stelt dat veel is gesproken over de spelregels en het verdrag, terwijl het moet gaan over waar Nederland Europa voor nodig heeft: innovatie, energiezekerheid, bestrijding van criminaliteit en terrorisme, milieu en aanpak van ziekten van mens en dier. In een wereld die geopolitiek enorm verandert, kan Nederland dat niet meer alleen doen.

De heer **Van Bommel** (SP) acht het de vraag of daarvoor het verdrag nodig is. Iedereen vindt samenwerking op deze terreinen wenselijk. Als dit in het belang is van de lidstaten, kunnen zij daarover bij unanimité beslissen. Pas als een land meent dat iets zeer indruist tegen het nationale belang, wil het aan de noodrem trekken. Om te voorkomen dat beleid landen door de strot wordt geduwd, moeten de vetorechten intact blijven.

De heer **Ormel** (CDA) meent dat men niet afhankelijk moet zijn van veto's als men echt vooruit wil. Stel dat een kleine partij in de Tweede Kamer vetorecht had, dan blokkeert dat de besluitvorming.

De heer **Van Bommel** (SP) herhaalt dat de lidstaten het belang van alle door de heer Ormel genoemde onderwerpen zullen inzien. Zij zullen alleen dwarsliggen als zij menen dat iets in strijd is met hun nationale belang.

De heer **Ormel** (CDA) reageert dat er bijvoorbeeld op milieugebied een Nederlands belang kan bestaan om nee te zeggen, terwijl ja in het algemene belang is. Nederland heeft verregaande milieumaatregelen van Europa opgedrongen gekregen, vaak zeer tegen de zin van de boeren. Dat zou nooit zijn gelukt als Nederland hierover alleen zou besluiten.

De heer **De Roon** (PVV) vindt de vergelijking tussen besluitvorming in Europa en in de Tweede Kamer onzin. Burgers kunnen na vier jaar de Tweede Kamer anders samenstellen als besluiten hun niet bevallen, maar zij kunnen niet de regeringen van 26 andere landen wegstemmen.

De heer **Ormel** (CDA) reageert dat democratie betekent dat de besluitvorming in de Tweede Kamer ook nadelig voor groepen burgers kan zijn. Een nieuw Europees Parlement kan eerder genomen besluiten veranderen. Om echt concurrerend te zijn, heeft Europa meerderheidsbesluitvorming nodig.

De heer **Blom** (PvdA) vindt het voor de toekomst van Europa van belang hoe wordt aangekeken tegen het verschil tussen nationale belangen en politieke ideologieën. Voor hem is dit de kern van de discussie. Bij een duidelijke taakafbakening tussen Europa en de nationale overheden is zo'n verschil mogelijk. Er moet veel meer worden gesproken over de politieke dimensie. Zo heeft hij meer gemeen met een Poolse sociaaldemocraat dan met een Nederlandse VVD'er. De PvdA kijkt al sinds 1946 op die manier naar Europa. Dit betekent een internationale dimensie in de politieke uitingen, internationale solidariteit en de vraag hoe je omgaat met je politieke idealen. Dat mist hij in Europa. Daarom moet het Europees Parlement veel meer worden samengesteld langs de lijn van politieke ideologieën en veel minder langs de lijn van nationale lidstaten. Hij pleit daarom voor Europese politieke partijen en voor de mogelijkheid om ook op een Poolse sociaaldemocraat te stemmen als het om Europese politiek gaat. Dit is de enige manier om het deficit van Europa op te heffen.

De heer **Van Bommel** (SP) stelt dat Europa is geslaagd in de missie om vrede te bereiken door welvaart. Dat is de kern van de zaak. Een klasse van politici wilde daarbovenop een politieke unie creëren met een overdracht van bevoegdheden van de lidstaten naar Brussel, terwijl daar geen democratie bestaat. Het Europees

Parlement lijkt in zijn functioneren in niets op een parlement. Parlementsleden hollen met een briefje naar voren en raffelen snel een tekstje af tegenover collega's die daar in de praktijk niet op reageren. Er vindt geen democratische controle plaats. Europa heeft inderdaad een nieuw verhaal nodig, maar de Europese grondwet en het VvL zijn veel te ambitieus en te megalomaan voor het huidige Europa. Men moet af van de overspannen verwachtingen van wat Europa zou kunnen zijn of in de verre toekomst moet zijn. Nu zijn de verschillen tussen de lidstaten economisch, sociaal, politiek en cultureel nog zo groot dat die eerst dichter bij elkaar moeten komen voor een volgende stap kan worden gezet in de ambities van Europa.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) voelt zich aangesproken door de suggestie uit de zaal van Europa als netwerk. Er kan heel mooi gebruik worden gemaakt van het enorme netwerk dat is ontstaan en van de open grenzen, om langs die weg kennis te delen. De Lissabonstrategie gaat over de versterking van de Europese economie en concurrentiepositie. Vanuit haar opvattingen over goed rentmeesterschap wil zij daaraan duurzaamheid verbinden: een maximale inzet voor een groene economie. Ook de oproep om het wat rustiger aan te doen met Europa, sprak haar aan. Europa is al behoorlijk af, zowel geografisch als wat de afgesproken beleidsterreinen betreft. Het begrip "nooit meer oorlog" gaat nog steeds op. Zij citeert een journalist in Bulgarije, die na de Koude Oorlog tot de eerste generatie sinds zijn overgrootvader behoort die niet meer wordt opgeroepen voor een oorlog.

Slotwoord

De **voorzitter** bedankt de heer Doesburg voor het leiden van de bijeenkomst. Je moet als politicus staan voor wat je zegt, vervolgt hij, en ook verantwoording afleggen. Vanavond is aan de verantwoording een plek gegeven naast de dynamiek als gevolg van het Ierse nee. Natuurlijk is dit een select publiek van mensen die geïnteresseerd zijn en zich hebben verdiept in de materie. Dit laat onverlet dat deze bijeenkomst ook een communicatievenster is om te spreken over Europa. Vanuit de zaal is gezegd dat er ook een burgerplicht bestaat om je te verdiepen in zaken. Hij doet een beroep op de aanwezigen om samen met de politiek invulling te geven aan deze burgerplicht, want dat zorgt voor draagvlak.

Hij bedankt alle aanwezigen voor hun komst. Ook bedankt hij de leden van de Kamercommissie, iedereen die heeft meegewerkt aan de voorbereiding van deze avond, de Kamerbodes en iedereen die verder heeft bijgedragen.

Sluiting 22.00 uur.

Bijlage: Quick scan Verdrag van Lissabon

Slagvaardigheid

1. Minder veto's
Voor: Ten Broeke, Ormel, Blom en Wiegman-van Meppelen Scheppink
Tegen: De Roon en Van Bommel
Stemming publiek:
Voor: meerderheid
Tegen: niet gevraagd
Geen mening: niet gevraagd

2. Instellen van een vaste voorzitter van de Europese Raad
Voor: Ten Broeke, Ormel, Blom en Wiegman-van Meppelen Scheppink
Tegen: De Roon en Van Bommel
Stemming publiek:
Voor: een minderheid
Tegen: niet gevraagd
Geen mening: niet gevraagd

3. Eén EU-vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken
Voor: Ten Broeke, Ormel, Blom en Wiegman-van Meppelen Scheppink
Tegen: De Roon en Van Bommel
Stemming publiek:
Voor: een minderheid
Tegen: niet gevraagd
Geen mening: niet gevraagd

4. Een kleinere Europese Commissie
Voor: De Roon, Ten Broeke, Ormel, Blom en Wiegman-van Meppelen
Scheppink
Tegen: Van Bommel
Stemming publiek:
Voor: enkelen
Tegen: niet gevraagd
Geen mening: niet gevraagd

Nieuwe/uitgebreide beleidsterreinen

5. Nieuwe bevoegdheden op gebied van energie

Voor: Ten Broeke, Ormel, Van Bommel en Wiegman-van Meppelen

Scheppink

Tegen: De Roon

Deels voor en deels tegen: Blom

Stemming publiek:

Geen stemming

6. Uitbreiding van bevoegdheden op gebied van Justitie en Binnenlandse

Zaken

Voor: Ten Broeke en Ormel

Tegen: De Roon en Van Bommel

Deels voor en deels tegen: Blom en Wiegman-van Meppelen Scheppink

Stemming publiek:

Voor: enkele aanwezigen

Tegen: niet gevraagd

Geen mening: niet gevraagd

Democratische besluitvorming en controle

7. Medebeslissingsrecht voor het Europees Parlement flink uitgebreid

Voor: Ten Broeke, Ormel, Van Bommel en Wiegman-van Meppelen

Scheppink

Tegen: De Roon

Deels voor en deels tegen: Blom

Stemming publiek:

Geen stemming

8. Een grotere rol voor nationale parlementen

Voor: Ten Broeke, Ormel, Blom, Van Bommel en Wiegman-van Meppelen

Scheppink

Deels voor en deels tegen: De Roon

Stemming publiek:

Voor: enkelen

Tegen: enkelen

Geen mening: niet gevraagd

9. Een Europees burgerinitiatief

Voor: alle leden

Stemming publiek:

Voor: enkelen

Tegen: niet gevraagd

Geen mening: niet gevraagd